

فرهنگ تشیع در هنر صفوی

مؤلف

حمیدرضا جانسوز

سرشناسه	جانسوز، حمیدرضا، ۱۳۵۹ -
عنوان و نام پدیدآور	فرهنگ تشیع در هنر صفوی / حمیدرضا جانسوز.
مشخصات نشر	تهران: فرهوش، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	۲۴۲ص.
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۸۸۱۴-۸۷-۰
وضعیت فهرست نویسی	فیبا
موضوع	هنر صفوی
موضوع	Art, Safavid
موضوع	هنرها و دین
موضوع	Arts and religion
موضوع	شیعه - ایران - تاریخ - قرن ۱۰ - ۱۲ق.
موضوع	Shi'ah -- Iran -- History -- 16- 18th century
موضوع	ایران - تاریخ - صفویان، ۹۰۷ - ۱۱۴۸ق.
موضوع	Iran -- History -- Safavids, 150۲ - ۱736
رده بندی کنگره	۴۰۱۳ / ۷۷۸۳ / ن
رده بندی دیویی	۷ / ۵۵۰ / ۱
شماره کتابشناسی ملی	۴۰۱۳ / ۷۷۸۳ / ن

فرهنگ تشیع در هنر صفوی

حمیدرضا جانسوز

نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۶

ناظر فنی: صدیقه طلائی

تیراژ: ۱۰۰۰ جلد

صفحه آرا: اکرم ملک نژاد

قیمت: ۲۰۰۰۰۰ ریال

طراح جلد: فاطمه رضایی

کلیه حقوق چاپ و نشر مخصوص و محفوظ ناشر است.

درس: تهران - میدان انقلاب اسلامی - خیابان کارگر شمالی بالاتر از خیابان فرصت - نیش کوچه جعفرزادگان - پلاک ۱۰۷۸

تلفن: ۰۹۱۰۷۸۹۲۷۴۷ و ۰۶۶۹۳۱۶۶۹۹ دورنگار: ۸۹۷۸۴۵۵۸

وب سایت: www.farhooshpub.com

فهرست مطالب

۹.....	پیشگفتار.....
۱۱.....	مقدمه.....
۱۵.....	بخش اول: تاریخچه سیاسی، اقتصادی صفویان.....
۱۷.....	نسب خاندان صفویه.....
۱۷.....	شاه اسماعیل اول ۹۰۵ - ۹۳۰ هـ ق.....
۲۰.....	شاه طهماسب اول (۹۲۰ - ۹۸۴ هـ ق).....
۲۲.....	شاه اسماعیل دوم (۹۰۴ - ۹۸۸ هـ ق).....
۲۳.....	سلطان محمد خدابنده (۹۰۵ - ۹۹۶ هـ ق).....
۲۴.....	شاه عباس اول (۹۸۶ - ۱۰۸۸ هـ ق).....
۲۶.....	شاه صفی (۱۰۳۸ - ۱۰۵۲ هـ ق).....
۲۶.....	شاه عباس دوم (۱۰۵۲ - ۱۰۷۷ هـ ق).....
۲۷.....	صفی دوم - شاه سلیمان (۱۰۷۷ - ۱۱۰۵ هـ ق).....
۲۸.....	شاه سلطان حسین (۱۱۳۵ - ۱۱۴۴ هـ ق).....
۳۰.....	شاه طهماسب دوم.....
۳۱.....	علل مهم سقوط صفوی.....
۳۳.....	ویژگی‌های خاندان صفوی.....
۳۶.....	جغرافیای سیاسی.....
۴۰.....	اوضاع اقتصادی عصر صفویان.....
۴۰.....	درآمد.....
۴۰.....	سیاست اقتصادی.....
۴۱.....	تجارت.....
۴۲.....	صادرات و واردات.....
۴۴.....	راه‌ها.....
۴۵.....	کاروانسراها.....
۴۷.....	بخش دوم: نقش اعتقادات مذهبی در حکومت صفوی.....

۴۹.....	ادیان ومذاهب ایران در دوره صفویه.....
۵۱.....	پیدایش شیعه وتشیع.....
۵۴.....	تشیع در ایران.....
۵۶.....	تشیع: ابزار مشروعیت صفویان.....
۵۹.....	مذهب صفویان.....
۶۲.....	واکنش کشورهای همسایه نسبت به مذهب صفویان.....
۶۳.....	سیاست مذهبی.....
۶۸.....	نوسانات مذهبی.....
۶۹.....	عوامل اثر بر در سیاست مذهبی صفویان:.....
۷۰.....	مقامات مذهبی.....
۷۳.....	بخش سوم: معرفی هنرهای عصر صفوی.....
۷۵.....	تأثیرات فرهنگی وهنری ایران در..... صفوی.....
۷۶.....	معماری صفویه.....
۷۹.....	شهرسازی.....
۸۱.....	ساخت سازه.....
۸۴.....	آمودها (تزئینات یا الحاقات غیرسازه‌ای).....
۹۶.....	ضرب سکه.....
۹۸.....	مهر سازی.....
۱۰۱.....	نگارگری ومینیاتور وتذهیب.....
۱۰۸.....	قالی بافی وپارچه بافی.....
۱۱۳.....	خوشنویسی.....
۱۲۰.....	علوم و معارف در عهد صفوی.....
۱۲۱.....	شعر و ادبیات در عصر صفوی.....
۱۲۳.....	بخش چهارم: جایگاه هویت شیعی در فرهنگ و هنرهای عهد صفوی.....
۱۲۵.....	بررسی ارتباطات فضایی معماری مساجد شیعی با تأکید بر عقاید شیعه.....
۱۴۲.....	بررسی نقش تشیع در فلزکاری عصر صفوی.....
۱۶۴.....	رد پای تشیع در نقوش سکه‌های صفوی.....
۱۷۳.....	آثار مذهب شیعه در مهرهای دولت صفوی.....
۱۹۳.....	هنر قالی بافی ومذهب تشیع.....

۱۹۸.....	هنر نگارگری و مذهب تشیع
۲۳۱.....	بخش پنجم: نتیجه گیری
۲۳۷.....	منابع

www.ketab.ir

پیشگفتار

دغدغه فکری انسان از دوره کهن، شیوه خلقت و فهمیدن خالق و چگونگی ورود به این دنیا بوده است. در دوران تکامل این فکر رفته رفته به صورت‌های مختلف متبلور شد و در زمان‌ها و اصل‌های گوناگون تاریخ، خود را به صورت دین، مذهب و گرایش‌های مختلف نشان داده است. مانند زرتشت، مسیحیت، زرتشتی‌گری و اسلام و مذاهب گوناگون آن‌ها، که در اینجا دین مبین اسلام مورد بحث می‌باشد. اسلام با تمام عظمت و بزرگی خود از ابتدای شکل‌گیری توسط حضرت محمد (ص)، به وسیله پیروان و یاران خویش دچار تغییراتی گشت که در اصل آن تزئینی ایجاد نگردید، فقط بین کسانی که این دین را هدایت می‌کردند اختلاف نظری در مورد تفسیر آن حضرت پیش آمد، که تمامی این اختلافات نیز بعد از رحلت حضرت رسول بیدار گشت. شاید این تغییرات نیز ابزاری برای هدفمندی اسلام و جهت‌های به وجود آمده آن قریب‌گشت که در این مجموعه تأثیرات آن را در هنرها و مصنوعات اسلامی که در دوره صفوی ساختار یافته است مشاهده می‌کنیم، اثراتی که مذهب تشیع ایجاد کرده و چون سلسله صفریه تنها سلسله‌ای است که این مذهب را رسمی اعلام نموده است، پررنگ و جالب توجه می‌باشد زیرا در دوره‌های قبل علویان همیشه سرکوب می‌شدند و یا شاید اختلافات بین آن‌ها دلایل تازه‌ای که هیچ وقت نتوانسته بودند به صورت واحد و یکنواخت حکومتی داشته باشند. و در این زمان بود که شاه اسماعیل صفوی با تدبیر و زیرکی خود مذهب شیعه را به صورت ابزاری استفاده نمود تا از این همه ظلم و ستم که سالیان سال بر خاندان علی و علویان که در ایران و کشورهای همسایه زندگی می‌کردند و حتی با بهره‌گیری از احساسات مردم اهل تسنن آن زمان دست‌آوردی کسب کند و دولتی عظیم بر پایه حکومت عدل علی ایجاد گرداند. دولتی که

پایه آن را مذهب شیعه تشکیل می‌داد و همین امر باعث اختلافاتی بین آنها و دول اهل تسنن همسایه گردید که باعث به وجود آمدن جنگ‌هایی هم شد. ولی این حکومت با توجه به ادامه دادن راه حضرت علی (ع) و خاندان پاکش که جزو اساسی‌ترین رکن این سلسله هم به شمار می‌رفت باعث خلق آثار و به وجود آمدن صنایعی شد که در مذهب تسنن لعن و جزء پرستش غیر خدا به حساب می‌آمد مانند مقبره سازی امام زاده‌ها، تکایا، دعا، توسل به ائمه، ساختن علم و کتل و نشانه‌های حضرت علی و فرزندان، از جمله امام حسین و ولادت که ما در این مجموعه سعی بر آن داریم بیشتر تأثیرات این مذهب را در مواردی مانند معماری، فلزکاری، سکه و مهر، قالی بافی و نگارگری بررسی نماییم.

مقدمه

در بررسی‌های به عمل آمده و تحقیقات انجام شده بر روی آثار دوره صفوی می‌توان دریافت که مذهب تشیع تأثیرات بسیاری بر این آثار داشته است و حتی باعث خلق مجموعه‌ای و جدیدی شده است که در سلسله‌های قبل از خود، اصلاً وجود خارجی نداشته است. چون عنوان مذهب شیعه را به عنوان مذهب رسمی خود اعلام کرده بودند به همین دلیل از اعلام نظرات خود هیچ ابائی نداشتند و تمامی افکار و ارادت‌های خود را به ائمه اطهار و حضرت علی (ع) روی فلزات، سکه، نگارگری مهر، و خلق آثار معماری جدید مانند تکایا، حسینیه‌ها، مساجد و ... نشان می‌دادند و هرگونه بی‌احترامی و دیگر نشانه‌های اعتراض سریعاً مورد سلب قرار می‌گرفت و این امر خود دلیلی بر اشاعه این مذهب و شکل‌گیری هنرها و مصنوعات نثری فراوانی گشت. در این رساله سعی بر آن است تا با بیان ویژگی‌ها و معیارهای دولت صفوی تأثیرات این مذهب را بر هنر و معماری بر شیفتگان تاریخ شناسانده شود.

مذهب به عنوان یکی از مهم‌ترین عوامل تأثیر گذار در فرهنگ و هنر یک قوم می‌باشد، تأثیرات آن را حتی می‌توان در طبقات و اقشار مختلف آن جامعه مطالعه نمود. با توجه به اینکه مذهب در زمینه‌های مختلف از قبیل معماری، هنر و فرهنگ - جامعه ایفای نقش می‌کند در این کتاب سعی گشته تا از دیدگاه باستان‌شناختی به بررسی نقش مذهب در فرهنگ و هنر یک دوره پرداخته شود. ایران در زمان قبل از اسلام دارای ادیان و مذاهب مختلف و گوناگون بود که از این میان می‌توان به آئین زرتشتی، مانوی، زروانی و مزدکی اشاره نمود. در مطالعات و بررسی‌های باستان‌شناختی صورت گرفته نقش مذاهب فوق در زمینه‌های مختلف اجتماعی و اقتصادی کاملاً محسوس بوده و به چشم می‌خورد. از میان ادیان مذکور می‌توانی تأثیرات مختلفی را که آئین زرتشتی در زمینه معماری، هنر و

فرهنگ داشته کاملاً بر اساس نقش برجسته‌ها، کتیبه‌ها و منابع مکتوب تاریخی مشاهده نمود و تأثیرات آئین مزدکی بر اساس منابع تاریخی ضبط شده موجود به دستمان رسیده می‌توان به وضوح دریافت.

به نحوی که می‌توان ظهور مزدکیسم را در دوره اوج اعتلای زرتشتی‌گری نوعی عدالت خواهی و مساوات تعبیر نمود که این موضوع با توجه به ظلم و ستم فراوان شاهان ساسانی و ظهور اسلام در شبه جزیره عربستان منجر به آزادی خواهی ایرانیان از بند حاکمان و موبدان زرتشتی گشت، روند رو به گسترش اسلام در مرزهای آن روز ایران منجر به تغییراتی شگرف در فرهنگ و هنر ایران گشت. با عنایت به پایمال گشتن حق مسلم خاندان علی (ع) و حمایت بی جانبه این خاندان از حق و حق خواهی و مساوات که منجر به اختلاف در جامعه اعرافی عرب بعد از پیامبر گشته بود، بنا بر این حضرت علی (ع) پایگاه حکومت خویش را بر ادعای اعتلای مساوات و برادری به کوفه منتقل نمود.

کوفه به عنوان یکی از جنوبی‌ترین شهرهای ایران در زمان ساسانی فاصله اندکی از پایتخت سابق ساسانیان (تیسفون) قرار داشت و انتخاب این شهر به عنوان مقر حکومت حضرت علی (ع) باعث گشت ایرانیان اراد خاص به حضرت علی و خاندان اهل بیت پیدا کنند، این جا به جایی باعث گشت جهت اثبات اسلام ناب که برای مسلمانان مساوات و برابری را به ارمغان می‌آورد و این امر در نهایت به واسطه بنیان گذار تشیع حضرت علی (ع) بود.

ایران یکی از مهم‌ترین خاستگاه‌های علوی شیعه در جهان اسلام می‌باشد که حکومت‌هایی چند را در خود پرورانده است که از مهم‌ترین آن‌ها می‌توان به حکومت علویات طبرستان اشاره نمود که از زمان نفوذ در خطه طبرستان شکل گرفته و به نوعی حکومت بر حق شیعه را هر چند کوچک ولی در قسمت‌های گوناگون ایران به حیات مستمر خود ادامه داد تا زمان شروع سلسله صفوی که منجر به احیاء مجدد فرهنگ شیعی و یکپارچگی مذهبی گشت.

با توجه به اینکه حکومت صفوی یکی از مهم‌ترین و مقتدرترین حکومت‌های بعد از اسلام در ایران بوده در این کتاب سعی بر آن است با مطالعه آثار متنوعی که در این دوره ایجاد شده از قبیل معماری، فلزکاری، مهر سازی، نگارگری و قالی بافی نقش و اهمیت مذهب تشیع در این آثار نشان داده شود.

www.ketab.ir